

UNS QUANTS EXEMPLES MÉS D'ATRACCIONS PARONÍMIQUES (ETIMOLOGIES POPULARS)

M.ª Àngels VIDAL COLELL

En una intervenció clara ans exigent -com totes les seves-, el professor Joan Veny ens va proposar fa un temps¹ una tipologia raonada de les diferents formes d'etimologies populars.

Així, cadascun d'aquests fenòmens podrà ser considerat segons tres categories. Quan es tracta d'una transformació purament material, sense intervenció del significat, serà inclosa en el grup de les "homonimitzacions formals". Si, en el traspàs, influeix tanmateix poc o molt una similitud en el significat de la modalitat de partida i la de l'arribada, l'exemple serà incorporat dintre la família de les "homonimitzacions semàntiques". I, finalment, quan en la transposició s'imposa fortament el significat, el d'abans com el de després, considerem que es tracta d'una "homosemització".

En incursió ràpida, hem seleccionat uns quants exemples, complementant els que esmenta el doctor Joan Veny; intentarem d'aplicar-los al lloc corresponent segons la classificació proposada; i ens permetrem, en conclusió, unes reflexions personals sense gran transcendència, que podrien ser útils, però, de cara a investigacions futures.

De bell antuvi hem hagut de descartar exemples que aparentaven poder ser inclosos en la relació i que pertanyien, en realitat, a altres fenòmens: aglutinacions, deglutinacions, evolutions consonàntiques normals, etc. (Com podria ser el cas de *Les Escaroles*, a Vilallonga de Ter, provinent regularment del cognom *Querol* feminitzat i pluralitzat: *Les Queroles*, *Les Esqueroles* -simple problema de grafia? L'etimologia popular, molt moderna, s'esdevé a posteriori, per falsa interpretació². I cal descartar potser també derivacions populars com *Sa Curia* de *S'Alqueria*, o *Ses Truqueries* de *Ses Tres Alqueries*).

En canvi, semblen ben bé característiques de les "homonimitzacions formals" les següents:

1) Esmentat per Ramon Amigó, un renom *Olot* documentat a partir del 1832³. No servava cap relació amb la capital de la Garrotxa, puix que la documentació anterior grafiava "Aulot" (més enllà encara "Adlot", i, finalment, a l'origen, "al·lot"). Cap relació, doncs, de significat (a menys que admetéssim, difícilment, que la gent preservava la idea que el malnom indicava l'origen de la família: de Mallorca i no de la Garrotxa).

2) No sembla pas discutible el *Castell-Vedre*, disfressat posteriorment de *Castell-llebre*, quan l'adjectiu "Vedre" arcaic ha perdut tota transparència (és poble de l'Urgellet).

3) Un altre arcaisme (almenys a la majoria de les comarques): *La Pòpia* (en sentit de "mamella", ara generalment indesxifrat), ha acabat essent acceptat com *La Còpia*, molt comú, sense relació amb el significat primitiu.

4) Un antic terme, ara partida, a Pineda (Maresme), del qual fou propietari i senyor un tal Amindol al segle XIX, era encara anomenat *Amindola* al segle XII. Una evolució moderna (notarial, culta) ha assolit preservar la grafia *Menola*, en desenvolupament ortodox; però en molta documentació contemporània (i en interpretació popular) ha esdevingut *Manola* ⁴.

5) A Rasquera, la partida coneguda encara al segle XVI amb el nom àrab d'*Al-agadí* (l'estany), des d'aleshores opac, és ara, per a tothom, *L'Aiguadí*; potser pot ser relacionat amb font o rec⁵.

6) Un Torrent d'*Exercavins* (a Verdú), del segle XII, derivà bastant normalment en *Cercavins*; però, actualment, com que no té cap relació ni amb la recerca ni amb els vins, i passa prop de pontets i cruïlles, ha creat el neologisme *Lo Pont dels Set Camins*⁶.

7) A Agullent, segons Emili Casanova, una Font-Rúbia és el nom modern d'una antiga *Adzúbia* (mot àrab sense cap relació ni amb "font" ni amb "rúbia"). Carne Barceló⁷ dubta a aplicar-li un ètim antropònim d'una tribu africana (zuwáwa), o creure millor que significava "l'ermita, el racó, l'angle".

8) A Menorca, una *Cala Paddera* (on es trobaven abundoses paddes), potser perquè aquest ocell ja hi ha estat decimat i no té doncs valor l'antiga designació, és avui anomenada *Sa Cala Pedrera*, nominació molt general i que no pot ser contradita.

9) Una *Rocallada*, de la Vall de Bas gironina, nom ja no comprès, és coneguda ara com *La Roca lladra*, que tampoc no té sentit, però en la composició del nom de la qual intervenen mots entenedors.

10) Un Puig de n'*Eimeric* mallorquí ha degenerat en un *Puig de Na Marit*, fórmula també absurda, com la precedent, però que no conté, almenys, un prenom, "Eimeric", ara completament inusitat⁸.

11) Sembla que no tothom coneix el sentit exacte de "mola", puix que la gent (sempre a Mallorca) ha acabat anomenant *Es Coll de Sa Gramola* el que era originàriament *Sa Gran Mola!*

12) *Sa Tanca de Mater-Christi* menorquina ha degenerat abusivament i incomprendible en *Sa Tanca de Mata Cristos* (suposem que només després que el Concili Vaticà II va condemnar a mort les pregàries llatines).

13) Encara més extraordinàriament, a Tossa de Mar (Costa Brava gironina) *S'escluit de Sa Mor de Déu*, segons els pescadors actuals, fou primitivament *de Sa Mare de Déu...*

14) En Joan Coromines⁹ cita els casos de *Faja-blanca* i de *Faja-neral* esdevinguts respectivament els extravagants *Faig-i-branca* i *Faig-general*.

15) La veu popular ha batejat *Can Merdanàs* l'antic *Mas de N' Ars*, a Castellfollit de Riubregós.

16) En una vila muntanyenca, el nom de la qual no esmenta, Esteve Fàbregas¹⁰ anota que hi havia un vial conegut com *el carrer d'en Xico Moro*, quan la documentació antiga donava com a nom primitiu *Via Sycomoris* (del *sicòmor*, arbre).

17) A Renau¹¹, un lloc dit normalment *Los Panicals* és transformat darrerament en *Los Pelicans*.

18) En el mateix poble¹², l'antiga partida i mas de *Vultrera*, posteriorment *La Ultrera* (segle XV), es coneix ara per *L'Altrera* "perquè representa l'aspecte allunyat d'aquest indret, mirat des de Renau".

CONCLUSIÓ

Amb aquest florilegi, escollit totalment a l'atzar, hem assolit, en primer lloc, de remarcar (i potser també hi deu estar d'acord el doctor Veny) que les "homonimitzacions formals" són -sembla que de molt- les atraccions paronímiques les més freqüents; i que són rares les "homonimitzacions semàntiques". A tot estirar podrien integrar-se en aquest darrer grup les que porten els números 9, 18, potser el 5 i el 6?

I en aquests casos tampoc no és segur l'influx del sentit. En segon lloc, que el fenomen de l'etimologia popular, d'explicació senzilla a primera vista, presenta vestigis misteriosos (en alguns casos) que mereixerien un tracte especial, específic per a cada exemple, intentant de comprendre els meandres resseguits per la mentalitat col·lectiva que els ha creats, i quines raons reals, en quins contextos, per quines atraccions i quins rebuigs, expliquen els casos més estranys.

NOTES

1. Joan VENY *Cap a una tipologia de l'etimologia popular*, "Jornadas de Filología Francisco Marsá. Col·lecció Homenatges", Barcelona 1990, p. 137-152.
2. Ramon AMIGÓ, *Vint-i-cinc anys d'experiència en reculls de noms de lloc (...)* in "Societat d'Onomàstica. Butlletí interior", I, 1980, 23.
3. R. AMIGÓ, *op. cit.*, 26.
4. Cf. "Societat d'Onomàstica, Butll. int." n.º XXXV, p. 86.
5. Miquel SALVADÓ JASSANS, *Toponímia de Rasquera*, s.v. 1988.
6. E. MOREU-REY, *Els nostres noms de lloc*, Palma 1982, 158.
7. Carme BARCELÓ TORRES, *Toponímia aràbica del País Valencià (...)* 1982, 100. - Emili CASANOVA, *Onomàstica històrica d'Agullent*, 1985.
8. J. MASCARÓ PASARIUS, *Corpus de Toponímia de Mallorca*, Palma 1962, s.v.
9. Joan COROMINES, *DE Cat*, s.v.
10. J. VECIANA, *Recull de topònims i antropònims (...) de Renau*, in "Treballs Secc. Filol. Hist. Lit." V, Tarragona, 1990, s.v.
11. ÍD. *id.*, *id.*